

Бібліотечний форум:

історія, теорія і практика

Науковий, інформаційний щоквартальний журнал

Засновник – фізична особа
Башун Олена Володимирівна
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 21735 -11635 Р
від 21.12.2015
Заснований у грудні 2015 року,
м. Київ

Головний редактор
Олена Башун, канд. пед. наук

Звертайтеся до редакції:

вул. Бакинська, б. 37, к. 321,
м. Київ, 04086
067-625-36-52, 066-840-97-83
e-mail: olenabashun@gmail.com
Сайт журналу:
<http://www.libraryforum.info>

Журнал

“Бібліотечний форум: історія, теорія і практика”

Передплатний індекс **09923**
Передплатити журнал на CD, online,
off-line можна безпосередньо в
редакції
ISSN 2518-7341

Відповідальність за точність
поданих фактів, цитат, цифр
та прізвищ несуть автори
матеріалів.

Редакція залишає за собою
право літературного редагування
і скорочення статей.

Рукописні матеріали не рецензуються
і не повертаються.

Редакція не завжди поділяє
думку авторів.

За зміст інформаційних
повідомлень редакція відповідальності
не несе.

У разі передруку посилання на
журнал

«Бібліотечний форум: історія, теорія і
практика» обов'язкове.

© Бібліотечний форум: історія, теорія і практика

Інформаційний партнер
журналу –

**Українська бібліотечна
асоціація**

З	Бібліотеки і війна	
М	Белібова Т., Базиленко І., Толокнова К. Бібліотеки для дітей м. Миколаєва як соціальні центри громади під час воєнних дій.....	2
І	Білоус В., Лапшина І. Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського в умовах війни.....	5
С	Кісельова О. Бібліотеки Кіровоградщини: воєнний вимір.....	9
Т	Інтернет-технології в бібліотеках	
З	Андрійченко Н. Цифрова трансформація бібліотеки.....	12
М	Жилінська С. Подкастинг як перспективний напрям популяризації краєзнавчих ресурсів бібліотеки.....	15
І	Туровська Л., Смоляр І. Від історії створення першого буктрейлера – до організації буктрейлера електронної бібліотечної виставки.....	17
С	Бібліотечно-бібліографічні ресурси бібліотек	
Т	Ногіна В. Документальна спадщина Анатолія Пивовара у фондах ОУНБ ім. Д. І. Чижевського (м. Кропивницький).....	20
З	Бібліотечно-бібліографічне обслуговування	
М	Охріменко М. Бібліотека – дім для рідної мови.....	22
І	Мережа бібліотек	
С	Скібіна О., Ткаченко Г. Трансформація моделей бібліотек Нової української школи на засадах бенчмаркінгу.....	26
Т	Проектна діяльність бібліотек	
З	Журавель Н. Проект «Креативний культурний простір «Фабрика добра та відпочинку» Охтирської публічної бібліотеки Сумської області.....	31
М	Осокіна А. Інформаційно-освітні проекти в бібліотеці – ресурси для розвитку громад.....	36
І	Романюк О. Книготерапія духу.....	38
С	Науково-методична робота	
Т	Лупан А. Обласний конкурс на кращий бібліотечний захід з промови книги і читання «Читаймо! Вчимось! Перемагаймо!».....	42
З	Досвід зарубіжних країн	
М	Луговцев Ю. Формування колекцій рідкісних видань та рукописів Бібліотеки Конгресу США.....	46
І	Історичні розвідки бібліотек	
С	Соколов В. Діяльність Київського бібліотечного об'єднання у другій половині 1920-х – на початку 1930-х рр.....	49
Т	Рецензії. Наукова періодика	
	Клименко О. Виняткове наукове видання про досвід європейських країн у царині національного бібліографічного обліку.....	61
	Сокур О. Збереження унікальних бібліографічних об'єктів – важливий напрям роботи наукових бібліотек України.....	63

Трансформація моделей бібліотек Нової української школи на засадах бенчмаркінгу

У статті висвітлено результати регіонального бенчмаркінгового проекту Бібліотеки Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, метою якого був пошук якісного інноваційного інструментарію щодо удосконалення роботи бібліотек закладів загальної середньої освіти для подальшого ребрендингу. За результатами проекту учасниками розроблено варіанти моделей шкільних бібліотек і визначені пріоритетні вектори їх розвитку.

Українська система освіти перебуває на етапі перебудови та повного перезавантаження. Реформа освіти «Нова українська школа» (НУШ) має на меті створення шкіл, в яких учні можуть не тільки отримувати задоволення від навчання, а й здобувати навички, що можна застосовувати в реальному житті. Важливим складником освітнього середовища закладу загальної середньої освіти є бібліотека, вона відіграє важливу роль в інформаційній підтримці освітнього процесу.

Сучасні трансформаційні процеси вимагають перегляду пріоритетів у роботі бібліотек і створення гнучкої, динамічної структури, комфортного середовища, привабливого простору для спілкування, навчання, відпочинку, використання новітніх інформаційно-комунікативних технологій, що забезпечують надання широкого спектра інноваційних послуг [1].

Заклади післядипломної педагогічної освіти України є не тільки провайдерами змін, вони традиційно виступають як науково-методичні освітні центри, здійснюють

методичний супровід інноваційної й експериментальної роботи закладів освіти, забезпечують готовність педагогів до реформ через педагогічний коучинг, тьюторство тощо.

У Донецькій області координацію роботи бібліотек закладів освіти здійснює Бібліотека Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (далі ОІППО). Її робота спрямована на забезпечення неперервного професійного розвитку, фахової майстерності, творчої ініціативи шкільних бібліотекарів через урізноманітнення форм і методів бібліотечної роботи, підготовку й впровадження експериментальних та інноваційних розробок.

Саме інновації є одним із дієвих інструментів реформування, а бенчмаркінг, як новітній метод постійного вдосконалення, можна використовувати для вивчення досвіду кращих і запозичення вигод, отриманих на основі аналізу діяльності конкурентів.

«Бенчмаркінг» – слово англійського походження, (benchmark як вихідний пункт, початок відліку, еталон, база; або bench – рівень, ви-

Ольга Скібіна,
завідувачка бібліотеки

Ганна Ткаченко,
бібліотекарка

Бібліотека Донецького
обласного інституту
післядипломної
педагогічної освіти

сота, mark – відмітка), яке означає позначку на фіксованому об'єкті, що володіє певною кількістю, якістю і здатністю бути використаним як стандарт чи еталон під час порівняння з іншими [2].

Сучасна система післядипломної освіти забезпечує стаке вдосконалення професійної компетентності та фахової майстерності працівників освіти, в тому числі бібліотекарів закладів освіти; вивчення передового педагогічного і бібліотечного досвіду та використання його для покращення, розширення й оновлення професійних знань, умінь і навичок.

Задля проведення ребрендингу бібліотек закладів освіти області, створення їх позитивного іміджу та пошуку інноваційного інструментарію для удосконалення роботи Бібліотекою Донецького ОІППО було реалізовано регіональний проєкт під назвою «Інноваційні зміни бібліотек закладів освіти на засадах бенчмаркінгу». Його головною метою була розробка так званих «еталонних» моделей шкільних бібліотек і зміна сприйняття шкільної бібліотеки як книгосховища на мультифункціональний простір і як наслідок – зміна статусу бібліотекаря на менеджера інформаційно-освітнього центру Нової української школи [3].

Завдання проєкту полягало у застосуванні бенчмаркінгового аналізу роботи шкільних бібліотек області для вивчення досвіду бібліотек-лідерів і бібліотек-партнерів, їх кращих процесів і технологій, також їх слабких місць і причин недоліків. Поставлено задачу знайти шляхи упровадження високоякісних послуг і більш завершених форм роботи, оптимізувати виробничі процеси, зміцнити іміджеві позиції. Був розроблений стратегічний план проєкту, методи збору інформації, критерії еталонного зіставлення, сформульовані очікувані результати.

Цей бібліотечний проєкт став

частиною регіональної програми «Освіта Донеччини» і мав завершитися у 2020 році, але через пандемію Covid-19 і перехід роботи бібліотек закладів освіти у дистанційний формат, а згодом унаслідок збройної агресії росії проти України дефлайн реалізації перенесено на 2023 рік і дещо змінено його формат.

На початковому етапі для виявлення рівня матеріального стану бібліотек, інтенсивності оновлення їх ресурсної бази та напрямів їх соціокультурної діяльності було проведено опитування серед працівників бібліотек закладів освіти Донецької області. В опитуванні взяли участь 347 бібліотекарів, які складають 85% від загальної кількості всіх працівників. Бібліотекарі надали відповіді на 44 нагальних питання щодо організації своєї роботи, наприклад: про темпи та способи оновлення основних фондів, про обсяги списання застарілої літератури, про відсоток підключення бібліотечних комп'ютерів до мережі Інтернет, про використання електронних підручників в роботі, як змінилася робота під час карантину, як бібліотекарі оцінюють рівень власної обізнаності у користуванні програмним забезпеченням і технічними засобами, якій формі підвищення кваліфікації вони надають перевагу, яку мають освіти, які форми дистанційного обслуговування використовуються тощо. Моніторинг уможливив не тільки збір статистичних даних, а і ґрунтовний і багатоаспектний аналіз матеріального й інтелектуального капіталу освітянських бібліотек і бібліотекарів, висвітлив надбання та привернув увагу до болючих проблем. В цілому, було зроблено висновок, що стан шкільного бібліотекарства не занадто критичний, але й не занадто ейфорійний.

Для кращого поширення інформації про цілі проєкту та шляхи ребрендингу бібліотек серед шкільних бібліотекарів області була ор-

ганізована «Лабораторія творчого бібліотекаря», в межах якої проведені тематичні семінари за темами: «Шляхи розширення інформаційно-ресурсної бази нової моделі бібліотеки навчального закладу: практичний аспект»; «Промоція читання та залучення читачів: сучасні підходи та можливості»; «Бібліотека позитивних змін»; «Шкільна бібліотека: вийти за межі»; «Студії професійної майстерності +. Ідея – трансфер – втілення».

На семінарах були вивчені методи моделювання у бібліотекознавстві та наголошено на актуальності модернізованих концептуальних моделей бібліотек в умовах всеохопної цифровізації. Теоретичні конструкції, такі як «Модель бібліотеки чотирьох просторів», «SMART бібліотека», «Модель простору шкільної бібліотеки» від керівництва шкільних бібліотек ІФЛА, «Гнучка бібліотека» та інші, покликані були надихнути практиків до змін та апробації інноваційних рішень [4].

У період роботи над проєктом у 2020 році відбувся Всеукраїнський конкурс «Шкільна бібліотека року». Бібліотекарі Донецької області гідно представили бібліотечну спільноту Донеччини на всеукраїнському рівні, зокрема у номінації «Модель бібліотеки Нової української школи».

Завідувачка бібліотеки Краматорської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 12 стала лауреаткою 3-го (всеукраїнського) етапу Всеукраїнського конкурсу зі своєю роботою «Бібліотека нового покоління: 5 кроків до нової моделі». Родзинкою цієї моделі була наочно структурована бібліотека в образі «Вітрильника» із чітко визначеними орієнтирами розвитку у вигляді альбатросів. Міфологічно альбатрос є противником консерватизму та руйнівником догм, тобто новатором. Головна ідея роботи – бажання змінити стереотипне уявлення про бібліотеку як про застаріле неці-

каве для дітей місце та позиціонувати її як простір для креативного розвитку. Провідними напрямками роботи бібліотеки НУШ обрано популяризацію читання, медіакомпетентність, диджиталізацію процесів, фандрейзинг і ребрендинг бібліотечного іміджу.

На завершення проєкту у 2023 році Бібліотека Донецького ОІППО провела обласний конкурс «Трансформація моделі бібліотеки ЗЗСО: що є драйвером якісних змін?». Мета конкурсу полягала у виявленні кращих інноваційних практик, які допомагають осучаснити сталі бібліотечні моделі, а також підвищити рівень професійної компетентності бібліотекарів закладів освіти в Донецькій області.

Учасниці конкурсу представляли власні старі або дійсні моделі бібліотек, поруч створювали та презентували новітні трансформовані моделі, а також показували шляхи та фактори змін, що сприяють формуванню нової моделі бібліотеки НУШ. Роботи учасників конкурсу поширено у соціальних мережах «Фейсбук» та «Інстаграм», а також на методичній виставці «Віртуальний освітній простір» для керівників закладів освіти області дев'ятого Конгресу «Код Незламності освіти Донеччини» (<https://bibliotekaippo7.wixsite.com/my-site-2>).

За результатами проєкту було згенеровано 5 моделей бібліотек для сучасних закладів освіти. Представляємо їх образони (тобто опорні образи, наповнені вичерпною інформацією в алгоритмічному порядку).

Модель 1. Бібліотека нового покоління Нової української школи «Для вільного плавання необхідна нова модель шкільної бібліотеки, що дає можливість бути на гребені крутої інформаційної хвилі». Так починається робота лауреатки Всеукраїнського конкурсу [5].

Ця модель (рис. 1) структурована за провідними напрямками

Рисунок 1. Образон моделі «Бібліотека нового покоління НУШ»

діяльності бібліотеки: робота з користувачами, робота з ресурсами, використання технологій і менеджмент, а конкретніше:

- виховання дітей і молоді, формування в них системи цінностей і духовних пріоритетів, популяризація дитячої книги та читання;
- формування медійно-інформаційної грамотності й основ академічної доброчесності;
- диджиталізація усіх сфер діяльності шкільної бібліотеки;
- ребрендинг як комплекс заходів, спрямований на зміни дизайну, взагалі іміджу бібліотеки;
- самоменеджмент як

Модель 2. Профільний інформаційно-ресурсний хаб (або бібліохаб)

Хаб – це вузол, що об'єднує певні простори. Зазвичай це місця або зони для навчання, відпочинку, спілкування, спільної проєктної роботи тощо. Головним завданням для побудови такої шкільної бібліотеки є вдале розділення її приміщення на простори. Це можуть бути зони інновацій, навчання, спілкування, адміністративна зона, зони для гуртків, клубів за шкільними предметами. До базових зон можна додавати різні «вузлики», наприклад, виокремити медіапростір, простір релаксу, сімейного читання або SMART осередок. Напрями діяльності бібліохабів можуть бути до-

силь різноманітними, залежно від спеціалізації закладу освіти.

Проєктний моніторинг раніше показав, що половина працівників бібліотек мають вищу педагогічну освіту з різних спеціальностей (англійська мова, історія, хімія, фізика, біологія, психологія, інформатика, початкові класи тощо), приблизно 10% мають дипломи з інших сфер діяльності (менеджмент, фінанси, технології, мистецтво). Отже, «стандартна» модель шкільної бібліотеки обов'язково «прикрашена» особистістю, тобто бібліотекарем із власним потенціалом, здатним моделювати напрями роботи «своїєї» бібліотеки.

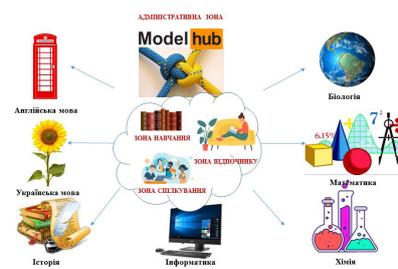

Рисунок 2. Образон «Профільний інформаційно-ресурсний хаб» (просторова модель, бібліохаб)

Це можуть бути гуртки з вивчення англійської чи української мов і літератур, історичні студії чи мінімузеї, клуби з математичної чи фінансової грамотності, любителів психології, інформатики, фізики тощо (рис. 2).

Ідеально, коли для відвідувачів доступні: коворкінг-зона із сучасними меблями й обладнанням; лаунж-зона зі зручними диванами, кріслами; фонди речей з музичними інструментами, настільними іграми, пісочною анімацією, пазлами; диджитал-локації з робототехнікою і 3D принтерами, сучасним медіаобладнанням для ведення блогів, створення відео, проведення інтерв'ю та створення власного

каналу на YouTube тощо.

Модель 3. DigitalLibrary – двовимірна шкільна бібліотека. Матеріальна vs віртуальна

Рисунок 3. Образон «DigitalLibrary – двовимірна бібліотека. Матеріальна vs віртуальна»

Простір сучасної бібліотеки тісно пов'язаний з ІТ, де більшість відвідувачів стають користувачами бібліотеки не тільки задля читання матеріальних, паперових книжок, а ще й для отримання інформації через мобільні пристрої: смартфони, планшети, ноутбуки. Головним принципом роботи стає вільний доступ до ресурсів, а це значить відкритий бібліотечний фонд, безкоштовний Інтернет плюс наявні технічні засоби для прослуховування музики, подкастів, аудіокнижок, перегляду фільмів, вивчення мов, онлайн-трансляцій тощо.

Вважаємо, що це найпростіша, найочевидніша модель шкільної бібліотеки, яка вміщує в собі електронну та неелектронну ресурсні бази та має автоматизовані місця для роботи (рис. 3). У бібліотеці школярі можуть отримати допомогу щодо пошуку інформації, такі як консультації з навігації по електронним каталогам провідних бібліотек країни та світу, отримати відповіді на запитання щодо роботи з різними сервісами, а також замовити електронну доставку документів.

Модель 4. 3D бібліотека зі STREAM напрямом

Структура цієї моделі представляє 3 виміри, 3 найважливіші напрями роботи бібліотеки: неелектронна, електронна плюс наголос на актуальний напрям STREAM

(рис. 4).

Неелектронна складова – це процеси роботи традиційної бібліотеки: робота з читачами, фондами, проведення заходів офлайн, зв'язки з громадськістю, підвищення кваліфікації тощо.

Електронна складова вміщує в себе надання бібліотечних послуг дистанційно через сайти, соціальні мережі, через онлайн-доставляння документів, використання в роботі хмарних сервісів, BYOD технології тощо.

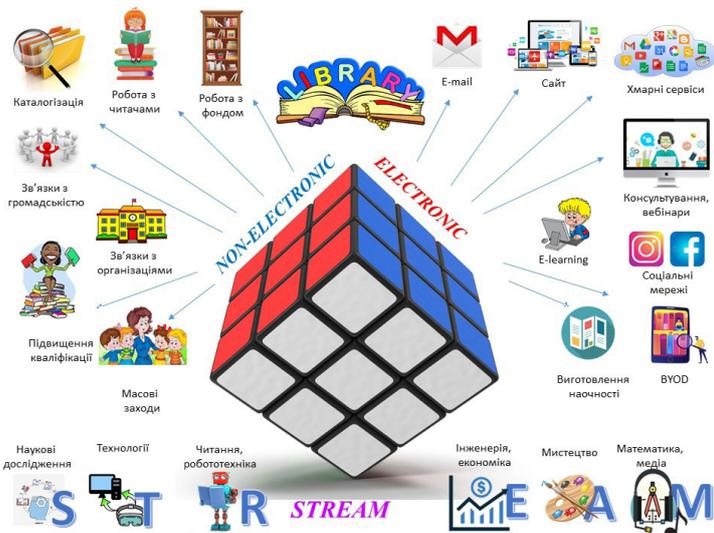

Рисунок 4. Образон «3D бібліотека зі STREAM напрямом»

STREAM освіта, як новий інтеграційний підхід до розвитку й навчання дітей, інтегрує в собі формування загальних наукових уявлень, інформаційно-комунікаційних, математичних, технічних навичок, уміння експериментувати, конструювати, опрацьовувати тексти, а також навчання різним видам мистецтв. Отже, напрям STREAM зараз активно впроваджують українські школи, щоб надати поштовх розвитку творчих та інтелектуальних здібностей школярів.

Реформування освіти вбачає у бібліотеці сучасної школи місце для навчання всіх учасників навчально-го процесу, для групової та індивідуальної роботи, самопідготовки, самовдосконалення. Розподіл бібліотечного простору на багатофункціональні зони, які включають

«гучні» та «тихі» зони, а також відкриті та виокремлені зони відпочинку, є одним зі способів створити гнучку та динамічну структуру для STREAM освіти.

Учасниками обласного конкурсу «Трансформація моделі бібліотеки: що є драйвером якісних змін?» скомпільований один спільний образон «3D бібліотека зі STREAM напрямом» із багатьох подібних бібліотечних моделей.

Модель 5. Бренд сучасної бібліотеки

Бібліотечний брендинг містить в собі різні елементи: назву або ім'я бібліотеки, символи, логотипи, слогани.

Для створення представленого п'ятого орендованого образону був спочатку проведений SWOT-аналіз бібліотеки: вивчені потреби школи з урахуванням профілю, виявлені сильні та слабкі місця в роботі, проаналізовано наявне технічне обладнання та бібліотечний фонд (якість і кількість джерел), взятий до уваги кадровий потенціал (освіта бібліотекаря, хобі, рівень інформаційної культури) тощо.

Бібліотека Іллінівського опорного закладу загальної середньої освіти з поглибленим вивченням іноземних мов зробила своїм знаком сову (як загальнопоширений образ мудрості та знань) тому, що

Рисунок 5. Образон «Бренд сучасної бібліотеки»

сову зображено на емблемі школи. Так з'явилася модель під назвою IllinivkaInfoBook у вигляді птаха з розпростертими крилами, а хвостові пір'я стали головними напрямками розвитку: диджиталізація, екологізація, інклюзивність, ергономічність, брендинг тощо (рис. 5). Це зображення виявилось вдалим брендом, який тепер використовують в соцмережах, на бібліотечних плакатах і буклетах, на шкільному сайті та в інших рекламних матеріалах закладу.

У цілому в усіх конкурсних роботах можна було спостерігати прагнення бібліотекарів до перетворення книгарень на бібліотечно-інформаційні центри нового формату та побудови власного унікального простору для задоволення нових і постійно змінних потреб користувачів (яку б назву він не

носив: медіатека, медіа-центр, івентхаб, віртуальна бібліотека чи взагалі брендowane ім'я на кшталт IllinivkaInfoBook).

У процесі роботи над проектом виявлено значний відсоток шкільних бібліотекарів із високим рівнем володіння інформаційно-комунікаційними технологіями, які прагнуть стати інформаційними менеджерами Нової української школи. Абсолютна їх більшість – це бібліотекарі, які умотивовані до змін і реформування, а також готові до участі в різних заходах і проектах на обласному, національному, міжнародному рівнях. Бібліотекарі показали себе талановитими професіоналами та креативними інтелектуалами, зацікавленими в удосконаленні власних компетентностей.

Без перебільшення можна зазначити, що бенчмаркінг є досить складним процесом порівняльного аналізу. Але для втілення інновацій у системі післядипломної освіти він є вкрай важливим інструментом, що сприяє використанню зовнішніх стандартів для удосконалення якості внутрішніх процесів діяльності організації чи її структурних підрозділів. Упровадження

бенчмаркінгу базується на прагненні закладу постійно навчатися і розвиватися, всякчас шукаючи інноваційні практики. Як і всі види бібліотечного маркетингу він допомагає формувати та стимулювати попит на читання, залучати нових користувачів і підвищувати імідж бібліотеки. І цінність бенчмаркінгу полягає не тільки в тому, що зникає необхідність безупинно здійснювати відкриття, «створювати велосипед». Він дозволяє всебічне уважне вивчення чужих досягнень і помилок і на основі аналізу – побудову власної ідеальної моделі розвитку. Бенчмаркінг як корисний управлінський метод можуть успішно застосовувати будь-які бібліотеки України.

Представлені моделі бібліотек закладів загальної середньої освіти можна використовувати як основу під час стратегічного планування модернізації шкільної бібліотеки, щоб мати змогу «подивитися на себе з боку» і спрогнозувати результат.

Отже, рекомендуємо проводити регулярний бенчмаркінговий аналіз для долання консервативних принципів у роботі й активного застосування інновацій в бібліотечній справі.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України»: Розпорядження Кабінету міністрів України від 23 берез. 2016 р. № 219-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-p> (дата звернення: 21.12.23).
2. Кунанець Н. Е., Ржеуський А. В. Концепція бенчмаркінгу в бібліотекознавстві. *Збірник наукових праць [Буковинського університету]. Економічні науки*. 2014. Вип. 10. С. 17–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpn_2014_10_4 (дата звернення: 21.12.23).
3. Ткаченко Г. М. Інноваційні зміни бібліотек закладів освіти на засадах бенчмаркінгу. *X Міжнародна науково-практична конференція «Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: орієнтири співтворення»*: зб. матеріалів. Київ: УБА, 2020. С. 83–89. URL: https://ula.org.ua/images/uba_document/news/2020/Zbirnyk_ULA_Slavske_2020_compressed.pdf (дата звернення: 21.12.23).
4. Гранчак Т. Концептуальна модель гнучкої бібліотеки. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2020. № 6. С. 10–23. URL: <https://search.proquest.com/openview/7204104fd8f79e3de41cc5df84af564b/1?pq-origsite=gscholar&cbl=4869258> (дата звернення: 03.01.2024).
5. Лауреати 2020. Анотований каталог конкурсних робіт лауреатів: за матеріалами 3-го (всеукраїнського) етапу Всеукраїнського конкурсу «Шкільна бібліотека – 2020». *Всеукраїнський конкурс: [сайт]*. URL: https://schoollibrary2013.blogspot.com/p/2020_12.html (дата звернення: 03.01.24)